

Af Frøslevgårds historie

Ved VALDEMAR HENRIKSEN og TORSTEN BALLE

DER har været mange herregårde på Mors. Om nogle af dem ved vi meget, om andre lidt eller slet ingenting andet, end at de må have været der, fordi der er et gammelt voldsted. Men det vi ved om deres historie, er tit noget meget magert noget. Spredte årstal og navne fra skøder, pantebreve og retssager, men ikke noget om, hvordan gården så ud, og ikke noget personligt om de folk, der boede på dem.

I Frøslevgårds historie er der dog et lille romantisk glimt, der lyser op i mørket, nemlig historien om ung Erik og liden Kirsten, som vi kender den fra en gammel adelsvise.

Det er allerede lidt romantisk, at de første ejere, vi kender, var to sønner af selve Niels Ebbesen, Tage og Peder, der var gift med to døtre af Niels Ebbesens broder Esge. Deres slægt havde gården i mange år, og i den tid skete det, som visen fortæller om.

Erik Styggesen Rosenkrantz var i tjeneste hos kong Hans på Skanderborg slot. Han havde en kæreste, Kirsten Nielsdatter Skram, på Frøslevgård, men måtte ikke få hende. En dag red han ind på Frøslevgård for at bejle til hende, men fru på gården viste ham bort. I sin nød gik han så til sin herre, og den unge konge rådede ham til at tage selv. Liden Kirsten blev forberedt på kuppet gennem nogle hemmelige breve fra Erik, og en dag, da alle folkene var i engen, brød han ind på Frøslevgård, hvor hun var låset inde, og tog hende med sig.

Hvornår det skete, siger visen naturligvis ikke, for årstal passer nu engang ikke i en romantisk vise, men Hans blev konge 1482, og 1485 havde Erik Styggesen fået Frøslevgård med sin kone, så han må have hentet hende i tiden mellem de to årstal, og de gamle må have givet sig.

Denne historie har Mogens Lebech skrevet nok så meget om i "Danske Slotte og Herregårde, Thisted Amt", s. 418 ff., men når han siger (s. 423), at man ikke ved det mindste om, hvordan gården så ud i ældre tid, er det ikke rigtigt. Måske ved vi endda, hvordan den så ud i Erik Styggesens tid. Men derom senere.

Han og fru Kirsten og de adelige ejere, der kom efter dem, boede ikke på Frøslevgård. Den var nok for lille og for simpel og lå for afsides for folk af den højere adel. Så blev gården drevet af forpagtere, og det var tit mere til gavn for forpagteren end for gården og ejeren. Det gik her som andre steder, forpagteren blev rig og herremanden fattig. Sådan var det midt i 1660'erne. Forpagteren hed bare Jens Pedersen, men rig var han, så rig, at han 1664 kunne låne Mogens Kaas Iversen til Højris 1600 rdl. mod pant i Hvidbjerggård. Året efter¹) opsigde han lånet, men Mogens Kaas havde ikke så mange rede penge og erklærede, at han var meget godt tilfreds med, at Jens Pedersen overtog pantet, Hvidbjerggård og noget gods.

Så var forpagteren blevet herremand, men han blev boende på Frøslevgård, til han døde omkring 1679. Det år gav hans svigersøn, Diderik Schytte, sognepræst for Tødsø og Erslev, afkald på arv efter ham og hans søn, Otto Jensen Frøslev, der var død i Bandien (Bandoeng?) i

Ostindien²). Jens Pedersens enke, Else Jørgensdatter, var da gift med Diderik Schyttes broder, Christian Schytte, der fik Hvidbjerggård med hende. En søn, Jørgen Jensen Frøslev, var forpagter på Ørndrup³).

Måske har Jens Pedersen alligevel været en god mand for den adelige ejer, for det var først, efter at han var død, at det gik rigtig galt for Tage Høg, der havde købt Frøslevgård 1671. Skatterne blev ikke betalt, og han lånte penge rundt omkring mod pant i Frøslevgård, blandt andet af Jacob Steggelmann i Kiel⁴). Men skatterne var det værste. Kronen var en hård kreditor - det var den for resten nødt til at være - og blev skatterne af en gård ikke betalt, tog Kronen den efter sag og dom. Det gik ud over mange fattige herremænd på den tid. Der blev også lagt sag an mod Tage Høg, og 18. juni 1686 blev Frøslevgård tildømt Kronen⁵).

Men så kom der en mand i vejen med en slæde. Det var borgmester Enevold Nielsen Bjerregård fra Thisted, en dreven jurist og en erfaren handelsmand. Han må have fået nys om, hvordan det stod til med Frøslevgård, og inden dommen faldt, skyndte han sig at lave en kontrakt med Tage Høg. Borgmesteren skulle have Frøslevgård, og til gengæld lovede han at betale pantegælden indtil 2000 rdl. De resterende skatter skulle Tage Høg betale - men det kunne han altså ikke, så dem måtte borgmesteren også ud med⁶). Og så kunne Kronen ikke tage gården alligevel.

Det var fint regnet ud, men Kronen havde ikke i sinde at stå med sorteper. Man påstod, at kontrakten var ugyldig, og sagen gik helt til Højesteret. Dommen 1689 kom til at lyde på, at kontrakten ikke var lovligt skøde, og Enevold Bjerregård blev henvist til at søge sine udlæg, ialt over 3300 rdl., betalt ved indførsel i Frøslevgård efter loven.

I den anledning blev der taget syn over gården 11. januar 1690⁷), og derfor ved vi lidt om, hvordan gården så ud på den tid.

Der var både en borggård med hovedbygningen og en ladegård med avlsbygningerne.

Borggården bestod af fire huse omkring en gårdsplads. Et hus øster i gården var tækket med strå og ved magt. Sønden i gården stod et stort hus, 23 fag langt (vel ca. 60-70 alen) med to tilbyggede kviste, der var bygget nord ud, hver på 4 fag. Dette hus var faldefærdigt og ikke bedre værd end at bryde ned. Murstenene var møre af ælde, og kun få af dem kunne bruges igen. Det var åbenbart den gamle hovedbygning, mens huset øster i gården, der var ved magt, måske var forpagterbolig. Så var der et lille tørvehus vester i gården, 8 fag langt (ca. 16 alen), hvoraf de 10 alen var bygget af grøntørve! Det har ikke været meget værd, og det har det sidste af husene, der lå nord i gården og vendte øster og vester heller ikke. Det var på 15 fag, men "udygtigt til bygning".

² Morsø Sønder herreds tingbog 10/11 1679.

³ Årbog 1969, s. 284.

⁴ Morsø herreders tingbog 25/4 1689.

⁵ Morsø herreders tingbog 14/6 1686.

⁶ Morsø herreders tingbog 25/4 1689.

⁷ Morsø herreders tingbog 27/1 1690.

¹ Morsø Sønder herreds tingbog 18/12 1665.

Ladegården så ikke bedre ud. Der var et studehus sønder i gården, men det ”kunne ikke stå”. Et andet gammelt hus på 24 fag nord i ladegården var også faldefærdigt, og øster i gården stod den store lade med 14 gulve ”færdig til nedbrydning”.

Det var altså 1690. Nogle af de gamle bygninger kan godt have været over 200 år og stamme fra den tid, da Erik Stygge bortførte sin Kirsten. Det gælder især hovedbygningen. Da der ikke boede adelsmænd på gården efter Erik Stygges tid, var der nok ikke bygget ny hovedbygning siden. Det er ikke rigtig klart, om huset var grundmuret eller af bindingsværk med murede tavler, men mursten har der altså været.

Så fik borgmesteren udlæg i gården og var nu endelig ejer. Han måtte have en pålidelig forpagter, og det blev i hvert fald en tid en halvbroder til hans bekendte kone, Anne Søde. Efter at hendes fader var død, giftede hendes moder sig med Morten Andersen og fik med ham sønnen Peder Mortensen Selle. Han var på Frøslevgård 1694, da han fik tinglæst et afkald fra Frederik Kønig, sognepræst i Helsingør, på arv efter søsteren, Anna Christine Kønig, Peder Mortensens første hustru, der var død barnløs⁸). Hun var datter af biskop Mourits Kønig i Aalborg. Peder Mortensen Selle købte senere Ullerup i Ty og blev altså også herremand.

1701 solgte Enevold Bjerregård Frøslevgård til forpagteren på Kokkedal, Hans Hansen, men han tabte ikke gården af syne. Hans Hansen måtte udstede pantebrev til ham 1717, og 1723 var pæren igen moden, Enevold Bjerregård satte gården til tvangsauktion og købte den selv, men allerede året efter fik han en ny køber til at gå i gyngen. Det var by- og herredsfoged Rasmus Jørgensen i Nykøbing, der gerne ville være herremand, men den herlighed varede ikke længe. Han måtte låne i øster og vester, for det var ikke nogen heldig tid at blive herremand på. Skatterne var mere, end godset kunne indbringe, og da han led et stort tab ved, at tre af hans skibe forliste med deres ladning, og nogle af dem, der skyldte ham penge, gik fallit, kunne han ikke klare sig mere. Han havde da givet pant i Frøslevgård til Enevold Bjerregård for 1195 rdl. med 1. prioritet, til Peder Mads Jensen til Ulstrup for 1923 rdl. med 2. prioritet og til kancelliråd Kjær på Børglumkloster for 3600 rdl. Den sidste fik også pant i Rasmus Jørgensens gård i Nykøbing. Andre kreditorer havde tilsammen 1940 rdl. til gode, så Rasmus Jørgensen havde ikke andre udveje end at gøre opbud, d.v.s. at han efter en vurdering overlod alt, hvad han ejede, til kreditorerne, der så kunne dele det mellem sig. Det skulle han have kongelig tilladelse til, og den fik han 1727.

Vurderingen oplyser, at der ikke mere var en forpagter på gården, men kun en ladefoged. Af beboelsesrum var der kun en dagligstue, en storstue og en kviststue, så den store gamle hovedbygning var nok revet ned. I dagligstuen var

der kun det absolut nødvendige inventar, langt bord og bæk, en skammel og en kakkellov, i kviststuen bord og bæk og en vindovn. Kun i storstuen var der foruden en lille bæk, en lænestol og nogle tomme skabe små rester af et fornemmere møblement, nemlig et indlagt bord, fire lysekroner, Venus og Cupidos skilderi og 20 små kobberstik!

Frøslevgård blev så sat til auktion 1728, og en af kreditorerne, Peder Mads Jensen til Ulstrup, købte gården for 2000 rdl. Peder Mads Jensen hørte også til kredsen omkring Anne Søde. Han var gift med en datter af Peder Mortensen Selle, Anne Sodes halvbroder, der boede på Frøslevgård 1694, og han havde fået Ulstrup med hende. Hans fader, købmand Jens Svendsen i Thisted, var 1. gang gift med enken efter Anne Sodes morbroder Laurits Justsen, hvis datter Kirsten var gift med den anden borgmester i Thisted, Christian Mortensen Lelius, ejer af Ullerupgård. Også her kan man se, at denne kreds hang sammen som ærtehal.

Peder Mads Jensen beholdt gården, til han døde 1737 på Ulstrup. Hans enke, Helvig Brockenhuus Selle, giftede sig samme år med byfogeden i Thisted, Jørgen Christian Poulstrup, søn af præsten Jens Poulstrup i Rær, og så var det ham, der stod med Frøslevgård. Han var af en anden type end de godsspekulanter, der havde regeret med den gamle gård de sidste 50 år, en stilfærdig, samvittighedsfuld embedsmand, der ingen interesse havde i at være storgodsejer. Han solgte derfor Frøslevgård 1742 til brødrene Peder og Søren Børgesen, og så gik den gamle gård en rolig tid i møde, en tid, hvor ejerne selv boede på gården og tog sig af driften. Indtil 1817 var den i samme slægts eje, og nu gik det fremad. Der blev købt mere gods til. Niels Mortensen Børgesens svigersøn, Jens Wandborg, havde 1785 samlet 290 td. hartkorn, men skønt han var en rig mand, lignede han ganske en bonde⁹). Han byggede gården op - af bindingsværk, for han havde ingen fine fornemmelser, men straks efter brændte det hele. Det var jo et tab, men han havde råd til at bygge igen, og denne gang blev hovedbygningen af grundmur med tegltag, måske nærmest fordi det var mindre brandfarligt. Han skulle ikke have noget af at få huset svedet af over hovedet på sig igen, og der blev bygget godt. Hans hovedbygning fra 1786 står der endnu. Ikke noget prangende herresæde, men en god, stor ”råling”, præget af velstand og soliditet, et hus, som man bliver tryk og veltilpas ved at se på og færdes i.

Kilde

Traps Danmark, Thisted amt.
Chr. Villads Christensen: Nykiøbing paa Mors 1299-1899.

Thisted kirkebog.
Udskrift af tingbøger ved Valdemar Henriksen.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1973, side 409-415).

⁸ Morsø herreders tingbog 15/1 1694.

⁹ Laurids Engelstofts rejseoptegnelser